

u samoj funkciji ocijenila nešto drukčije, a time opet dalje i same pripovjedačke ličnosti.

Uz izneseno se pitanje nadovezuje niz drugih problema sadržanih u knjizi L. D., ali bi njihovo razmatranje suviše raširilo okvir ove recenzije.

Radi se o značajnoj knjizi, bogatoj građom i problemima. Takve knjige obično izazivaju otpore, navode na razbistravanje osnovnih gledanja. Zahvalna sam autorici i na onome što sam u knjizi bez rezerve preuzela kao pozitivnu vrijednost i na onom što ne mogu prihvatiti.

M. Bošković-Stulli

THE TYPES OF THE FOLKTALE. A Classification and Bibliographie. ANTTI AARNE'S VERZEICHNIS DER MÄRCHENTYPEN (FF Communications No. 3) Translated and Enlarged by STITH THOMPSON. Second Revision. FF Communications No. 184 Helsinki 1961.

Međunarodni studij narodnih pripovijedaka u sretnom je položaju u usporedbi sa studijem ostalih folklornih, pa i književnih vrsta uopće time što raspolaže svojim »Linnéovim« sistemom pripovjedačkih sižea i motiva. Osnovu mu je dao finski istraživač Aarne god. 1910. svojim »Pregledom tipova pripovijedaka«, da bi ga Amerikanac Stith Thompson zatim proširio i upotpunio (prvi put god. 1928, a drugi put 1961). Od prvoga skromnog izdanja, osnovanoga pretežno na pripovjedačkoj građi nordijskih naroda i sažetog na šezdesetak strana, razraslo se ovo treće izdanje na 588 strana, a obuhvaća, s manjom ili većom potpunošću, građu iz Evrope (što mu je osnova), te dijelom iz Azije, Afrike i Amerike. Tipovi pripovijedaka podijeljeni su u pet osnovnih skupina: 1. pripovijetke o životinjama, 2. prave pripovijetke (među njima: bajke, legendarne pripovijetke, novelističke pripovijetke, priče o glupom divu, odnosno vragu), 3. šale i anegdote (facecije, njemački »Schwänke«, među njima: šale o glupcima, o bračnim parovima i dr.), 4. formulističke priče (brojalice i dr.); 5. nerazvrstane pripovijetke. Kako se vidi, predaje i legende nisu obuhvaćene ovim indeksom.

Kada bi se danas, poslije pedeset godina njegova postojanja, nakon što su, zahvaljujući baš tom sistemu, instituti i arhivi širom svijeta prekriljeni mrežom desetaka tisuća pripovijedaka razvrstanih po Aarne-Thompsonu, nakon što su stručnjaci vrlo mnogih naroda izradili i nacionalne indekse po istom principu, a zbirke pripovijedaka ne samo naučne nego i popularne objavljuju se po sve ustaljenijem običaju s pregledima tipova u dodatku, kada bi se, dakle, koristeći se velikim iskustvom stečenim kroz svu tu djelatnost, sagledavši u toku prakse i slabosti i promašaje indeksa, pokušalo iznova pristupiti izradi sistema klasifikacije, on bi, zahvaljujući iskustvu, mogao biti i savršeniji i precizniji, razrađen dosljednije i potpunije, ali bi se time ujedno srušila i cijela ova velika kroz pedeset godina pomno zidana zgrada, kojoj se može dosta toga prigovoriti, ali joj se mora priznati da se ona pokazala kao praktički korisna i upotrebljiva. Jedan međunarodni tip pripovijetke može se s pomoću toga sistema lako i brzo proslijediti gotovo u svim krajevima svijeta, što je veoma potrebno za različite studijske svrhe; sistem daje približan pregled gustoće i rasprostranjenosti pojedinih pripovjedačkih sižea; u nacionalnim katalogima on je indikator pripovjedačkoga repertoara pojedinog naroda itd.

Sigurno je Lüthi u pravu kada primjećuje da se u Aarne-Thompsonovoj klasifikaciji ukrštavaju formalni i sadržajni kriteriji (M. Lüthi, Märchen, Stuttgart 1962, str. 15). Ima istine u onome što napominje Propp: da se Aarneova podjela ne temelji prvenstveno na razlikovanju osnovnih struktura radnje, na predikatu, nego više na njezinim subjektima i objektima, tj. figurama i predmetima (V. J. Propp, Morfologija skazki, Lenjingrad 1928; engleski prijevod 1958. — Proppove teze poznate su mi za sada, na žalost, samo iz druge ruke). Istina je i to da podjela Aarne-Thompsonovih glavnih skupina pripovijedaka nije sasvim usklađena s osnovnim kategorijama folklornih proznih vrsta usvojenim u teoretskoj literaturi. Možda će jednom, u idealnijim okolnostima, biti moguće izraditi sistem razvrstavanja koji bi podjednako skladno udovoljavao i praktičkim potrebama i teoriji pripovijetke, no bit će to prilično teško ostvariti. Za sada, i još dosta dugo, takve mogućnosti neće biti, a indeksu je svrha da bude prijeko potrebno tehničko pomagalo. Ako mu se

s toga gledišta pristupi, teoretski pogledi na vrste i klasifikaciju moći će se načelno od Aarne-Thompsonove podjele znatnije razlikovati a da ona u isti mah ipak služi djelotvorno i uspješno i tim i drugim istraživanjima.

Novim izdanjem indeksa služim se već stanovito vrijeme. Njegov široko obogaćeni opseg očitovao se veoma pozitivno, pa je tako i znatan dio naših pripovijedaka koje u prijašnjem izdanju nisu imale odgovarajućeg broja našao sada u indeksu svoje mjesto (to se odnosi ne samo na tipove uz koje se naša građa sada poimence spominje nego i na mnoge bez naših navedenih primjera).

Treba sada napomenuti da u 1. i 2. izdanju naše građe nije uopće bilo, nego je tek u 3. izdanje uključena prvi put. Na žalost, još uvijek nepotpuno — na osnovu podataka djelomično sredenih u našim institutima u Ljubljani, Zagrebu i Sarajevu do ljeta 1959. kada je autor S. Thompson lično obišao naše institucije da bi upoznao arhive narodnih pripovijedaka.

U ovom novom izdanju mogu se naći i pogreške. Mislim sada na primjere sasvim konkretnih nepreciznosti, a ne na eventualne principijelne zamjerke. Svaki neadekvatno razvrstan ili promašeno definiran tip pripovijetke ili neprecizan bibliografski navod u ovom osnovnom priručniku smetat će dosta, jer će se lančanim sistemom prenositi dalje u specijalne kataloge, arhive, studije i dr.

Da su u takvu golemom djelu, satkanom iz beskrajnog mnoštva sitnih navoda, i pogreške neizbježne, sasvim je sigurno. U kolikoj su se mjeri ipak mogle neke mimoići, pitanje je za koje se ja ne osjećam pozvanom da ga prosudim, niti bi to sada koristilo. Ali potrebno je radi ostalih istraživača koji će se služiti indeksom da iznesem primjere onih nesigurnih navoda koje sam do sada primijetila.

Pokojni Walter Anderson iznio je već u svojoj recenziji niz takvih napomena (*Zeitschrift für Volkskunde*, 1963, 1). Uz ostalo, upozorio je na to da su pojedini jednaki ili gotovo jednaki sižeji uvršteni koji put na dva, pa i na tri mjesta. Njegovim primjerima dodajem još neke: AaTh 550A=750D. — AaTh 778=1553A* (vrlo srodno 1718*; v. i 1811). — AaTh 842=947A. — AaTh 934A=934A*; AaTh 1315** i 1315A*=1323. — AaTh 126* — vrlo slično kao 130.

Neki tipovi pripovijedaka koji su u prošlom izdanju indeksa bili svrstani u isti zajednički broj specificirani su sada u podgrupe. Ima slučajeva kada novi odnos nije sasvim jasan, npr. AaTh 715 i 715A: svi primjeri tekstova, osim litvanskih, navedeni su uz prvi broj, po prijašnjoj tradiciji, ali bi prema sadašnjoj podjeli mnogi od njih (npr. i naši) zapravo više odgovarali broju 715A, odnosno kombinaciji obaju brojeva (postavlja se i pitanje ne bi li u ovome, kao i u nekim drugim primjerima korisnije bilo da se, umjesto uvođenja novoga broja, samo upotrebila analiza pojedinih motiva). Slično je s odnosom brojeva AaTh 34 i 34B: naši, a vjerojatno i mnogi drugi primjeri navode se, po starome, uz br. 34 mada više odgovaraju sadašnjem broju 34B. Mislim da nije bilo nužno izdvajati motiv 1525J₁ (zaista samo motiv) iz organske cjeline tipa 1525D.

Broj *826 u katalogu Andrejeva obuhvaća dva bliska sižea koji se u novom izdanju AaTh navode razdvojeno kao brojevi 826 i 827. Ali ta distinkcija nije zapažena, pa AaTh uz svoj broj 826 citira Andrejeva *826, a uz svoj broj 827 Andrejeva *827. U stvari, Andrejevljev broj *827 («Tri starca») predstavlja poseban, mada srodan tip, koji u indeksu AaTh nije prikazan.

Neke nejasnoće koje se povlače iz prijašnjeg izdanja ponavljaju se i sada. Već je otprije bio nedovoljno jasan odnos među tipovima AaTh 1920 i 1960, odnosno među njihovim podređenim skupinama (s kojima se, uz to, povezuje i tip AaTh 852). Tu se jednoepizodne priče o lažima ukrštavaju i prepleću sa široko komponiranim pričama o natjecanju u laganju. Postojala je mogućnost da se u novom izdanju te pripovijetke srede iasnije prema svome kompozicionom okviru, ali to, na žalost, nije učinjeno. Da bude još teže, dodan je i novi tip AaTh 1962 («Krštenje mog oca»), uz napomenu da priča sadrži više epizoda. Koje su to epizode i u kakvu su odnosu, npr., prema tipu AaTh 1960G (laži o biljci koja raste do neba), ne vidi se. Primjeri navedeni uz broj AaTh 1960 G toliko su raznoliki da ni približno ne pripadaju toj istoj skupini. Uz to je taj tip povezan i s pričama AaTh 1920 C. 1920 H, 1920 D* — pa je snalaženje, blago govoreći, veoma otežano. Takvih sličnih slučajeva ima u Indeksu na nekoliko mjesta.

Šale o budalama koje kupuju pamet pa dobiju miša ili sl. trebalo je uključiti u tip AaTh 1296 A (gdje se na sličan način kupuje proljeće i dr.), a ne među ozbiljne priče o kupovanju mudrosti (AaTh 910 G) — ovdje je, dakle, trebalo dati prednost »predikatu«, a ne »objektu«. (Mislim pri tom na navedene talijanske i naše primjere uz AaTh 910 G, a ostale nisam provjeravala).

Nije bez važnosti ni mjesto koje je određeno pojedinom tipu. Tako, npr., priča (tačnije: predaja) 1476 B o djevojci koja se udala za vruga ne odgovara baš šalama kojima je okružena. Tip AaTh 782 (Midine magareće uši) nema veze s legendarnim (religioznim) pričama. Sitni dopunski brojevi imaju u pojedinim slučajevima (npr. uz AaTh 899) malo ili nimalo veze s osnovnim brojem. No da je u golemom mnoštvu pripovjedačkog materijala koji put veoma teško svakom tipu pripovijetke odrediti pravo mjesto, shvatit će svatko kome sva ta problematika nije strana.

Već su prijašnja izdanja indeksa, uz pripovijetke, sadržavala i po koju predaju (npr. AaTh 365, 366, 2400). Pitanje tih razgraničenja nije još načelno sasvim raščišćeno, pa se tako desilo da su u novo izdanje nehotice uključeni i neki daljnji primjeri predaja: AaTh 332 E* (=476*), 671 D* i G*, 701, 758, 782, 813 C, 934 sa srodnim primjerima (djelomice), 980 D, 1476 B, 1676 B i dr. Neke od tih predaja (npr. 782) postoje paralelno i u formi pripovijetke.

Uz pojedine tipove pripovijedaka nisu uvijek navedeni odgovarajući brojevi iz poznatih nacionalnih kataloga, niti su ti katalogi dovoljno iskorišteni u analizama motiva, a niti kao podloga za unošenje novih brojeva. Nedostaju, uz ostalo, ovi navodi: AaTh 830 C* = D'Aronco [751]. — AaTh 936* = Eberhard—Boratav 198. — AaTh 1030* = EB 323 III, 2. — AaTh 1358 C = EB 359. — AaTh 1682* = Andrejev* 2119 = Motif Index X 11 i dr.

Jugoslavenska građa, kako je već rečeno, uključena je u indeks prema podacima koje su naši stručnjaci (M. Matičetov, V. Palavestra i pisac ovog prikaza) saopćili autoru indeksa god. 1959. Na žalost, ti podaci nisu mogli biti tada ni približno potpuni (to se odnosi prvenstveno na broj naših varijanata koje se navode uz pojedine tipove, a donekle i na sam pregled naših tipova). Šteta je što tehničkom greškom u indeksu nisu navedeni ni neki od onih naših pripovjedačkih sižea o kojima smo dali podatke. Iz liste koju sam ja bila poslala autoru izostali su u knjizi navodi o ovim hrvatskosrpskim primjerima: AaTh 51 A, 110, 303, 434, 449, 451 (navod nedovoljno jasan), 460 A, B, 461, 465, 470, 470 A, 507 C, 517, 751, 751 B, 838, 884 A, 931, 1119, 1322, 1543*, 1847*, 1875, 1920 A, 1960 G i 1960 J. Upozorenja na tekstove iz knjige »Istarske narodne priče« (koji su važni zbog pregleda naših varijanata) donose se na nekim mjestima, ali prilično nedosljedno.

Uz neke brojeve indeksa navodi se da postoje i naše varijante, no meni one nisu poznate (do zabune je došlo uglavnom zbog naknadnih izmjena unesenih u numeraciju pojedinih tipova, a osobito zbog nejasnoća sa zvjezdicama). To su ovi primjeri: AaTh 302 A, 312 A, 1262*, 1341 A*, 1380 A*, 1534 B*, 1567* i vjerojatno još neki.

Osim onih prije spomenutih primjera, ima u indeksu još i drugih pripovjedačkih sižea uz koje postoje i naše varijante, a nisu spomenute (najčešće se radi o onim tipovima kojih u prijašnjem izdanju indeksa nije bilo). Nisam s toga aspekta sistematski provjeravala cijeli indeks, ali sam neke primjere pribilježila: AaTh 152 B*, 312 D, 671 D*, G*, 810 A*, 823 A*, 830 C*, 879, 936*, 980 D, 1030*, 1296 B, 1326 B, 1328 *, 1355 C, 1358 C, 1381 A, C, E, 1525 N, 1534 A*, 1543, 1552*, 1563*, 1572 A* (= 1829 A*), 1578 A*, 1676 B, 1682*, 1696 B*, 1734*, 1736 A, 1920 H.

Novo izdanje Aarne-Thompsonova indeksa nisam proučila sistematski; do podataka o stanovitim nedostacima došla sam sukcesivno, služeći se indeksom u različitim zgodama. Omjer pogrešaka prema onoj osnovnoj izvanredno vrijednoj građi u biti je ipak prilično neznan.

U ovom je prikazu, razumljivo, obraćena posebna pažnja našoj građi, pa podaci o njoj mogu da posluže donekle kao privremeni mali most između građe o našim pričama iznesene u novom izdanju Aarne—Thompsonova indeksa i posebnoga kataloga naših pripovijedaka koji je u toku pripremanja.

M. Bošković-Stulli